

TÜRKİYE'DE KİTLE SPORUNUN TEŞVİKİ AÇISINDAN TESİS POLİTİKALARI

Mehmet GÖRAL*

ÖZET

Spor her çağda olduğu gibi çağımızda da en önemli olgulardan biridir. Spor insana yapılan bir yatırım olduğundan ülkeler spora büyük önem vermişlerdir. Ruhen ve bedenen sağlıklı nesiller yetiştirmeyi anayasa ile teminat altına alarak, kalkınma planlarında ve hükümet programlarında spora yer ayırmışlardır.

Sporu etkileyen kitlevi faktörlerin yanında bölgesel faktörler de vardır. Bölgesel faktörler bölgenin coğrafyası, kültürü, ekonomik ve demokratik yapısı bu bölgede revaçta olan spor dallarının ortaya çıkmasına sebep olduğu kadar, kitle iletişim vasıtaları sebebiyle, kültürümüzden kaynaklanmayan birçok spor dallarının yayılmasına sebep olmuştur.

GİRİŞ

İnsanoğlu spora ilk olarak ihtiyaçlarını gidermek (evlenmek, barınmak, beslenmek, giyinmek) amacıyla daha ilk çağlarda başlamış ve ilerleyen zaman sürecinde hayatta kalma mücadelesi ve büyük güçlerle devam etmiştir. Her ne kadar bu hareketler spor olarak yapılmamış olsalar dahi, bu hareketler beden kültürünün başlangıcı olarak bilinmektedir.

* Yrd.Doç.Dr. Dumlupınar Üniversitesi BES Bölümü - Kütahya

Bu gün spor olarak yapılan cirit, okçuluk, güreş, binicilik gibi bir çok spor branşının eski tarihlerde savaş alanlarında kullanıldığı bilinmektedir. Yapılan idman ve tatbikatla harbe hazırlık olarak sayılır, bu müsabakalar belirli gün ve yerlerde tekrar edilir, misafirler davet edilirdi. Yerleşik düzene geçildikten sonra toplumlar arasında, o toplumun kültürünü yansıtan sportif olayları getirmektedir. Günümüze kadar ulaşan ve Türk toplumunda görülen geleneksel oyunlarımız Cirit, Gök-Börü, Kız-Berü, Beyge, Çeğen (Çevgen, Polo) ve şimdi adı futbol olan Tepük gibi kültür miraslarından bazılarını bugün hala Anadolu'da ve Orta Asya'da rastlamak mümkündür.(1)

İ.Ö. 5000 Yıllarında Mezopotamya'da yerleşen, ilk Türk boylarından Sümerlerin atlı sporları çok iyi uyguladıkları bilinmektedir. Yine Asur ve Babilliler'in (İ.Ö. 2000) vücut kültürüne çok önem verdikleri ve savaşçı bir kavim olmaları sebebiyle, güreş ve boks sporlarını yaptıkları bilinmektedir. Bunun yanında spor sahalarımızda halen uygulanan kürek, yüzme, boks, güreş ve hususiyetle cimnastik gibi bir çok modern branşın, çok eski tarihlerde (İ.Ö.2650-2400) Mısır'da yapıldığı, eski Mısır mezarlığındaki duvar resimlerinden tespit edilmiştir.(2)

Mısırlılardan sonra ilk resmi spor organizasyonları eski Yunan Medeniyyetinde 200 yıldan fazla süren (İ.Ö.776-520) Olimpiyat Oyunları adı altında düzenlenmiştir.(2)

Batı Roma İmparatorluğunun yıkılması ile (İ.S.476) birlikte Doğu Roma İmparatorluğunun devamı olan Bizans'ta; vücut kültürü, cimnastik ve sportif çalışmalar ya çok azalmış yada tamamıyla ortadan kalkmıştır.(2) Orta Çağda Hıristiyanların ruh eğitimini esas alması, beden eğitiminin gelişmesini engellemiştir.

Baron Pier de Coubertin'in ısrarlı çalışmaları sonucu, 1896 senesinde tüm dünyayı aynı çatı altında toplayan modern olimpiyatların ilki, 1896 senesinde Atina'da organize edilmiştir.(3) Olimpiyat oyunlarının zamanla daha düzenli organize edilmesi milletlerin spor anlayışında olumlu gelişmeler gerçekleştirmiştir. Değişen zamanla birlikte spor toplumlar tarafından benimsenerek, geniş kitleler tarafından uygulanmaya başlanmıştır.

Zamanımızda sağlıklı bir hayat sürmenin temel şartlarından biri haline gelen spor, zirve sporu ve kitle sporu olarak iki ayrı şekilde uygulanıyor. Zirve Spor; sporcuların en yüksek performansa ulaşmak için belirli kurallar çerçevesinde ve belirli oyun alanlarında kıyasıya mücadele verdikleri yarışmalardır.(4) Sporun toplumun tüm bireyleri tarafından düzenli ve sağlıklı bir hayat sürdürebilmek gayesiyle yapılması kitle sporunu doğurmuştur. Zamanla büyük kitlelere yayılmış spor, bireylerin sağlıklı bir hayat sürdürebilmek gayesiyle yapılması kitle sporunu doğurmuştur. Zamanla büyük kitlelere yayılmış spor, bireylerin sağlıklı bir hayat sürmek amacıyla yapılmaktadır.

Sağlıklı bir nesil, haleti ruhiyyesi her türlü marazlardan arınmış bir toplum yetiştirmek böyle bir topluma sahip olma gayreti içinde olan devletler ve bireylerini çeşitli bağımlılık arz eden davranışlardan uzaklaştırmak veya korumak isteyen devletler politikalarında kitle sporunun yerleşip, gelişmesi için tedbirler almışlar ve de almaya devam etmektedirler.

1.1.TÜRKİYE'DE KİTLE SPORUNU ETKİLEYEN BÖLGESEL FAKTÖRLER

Ülkemizde kitle sporunu teşvik etmek gayesiyle ilk resmi atılım 22 Mayıs 1922 senesinde kurulan, Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakı (T.İ.C.İ.) tarafından yapılmıştır.(5) 22 Mayıs 1922'den 18 Şubat 1936 senesine kadar devam eden Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakının amacı ve sağlıklı bir kuşak yetiştirmek, bu sağlıklı kuşakla Türk ırkını takviye etmek, her sınıf halkı ilgilendiren idmancılığı (beden eğitim ve spor) yaygınlaştırmak, ulusun bireylerini küçük yaştan itibaren örgütlenmeye ve birlikte hareket etmeye alıştırmak gençleri içki, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan uzak tutmak, sağlam ve becerikli kişiler yetiştirmek askeri kuruluşların görevlerini kolaylaştırmak, spor etkinlikleri yolu ile gençlere memleketlerini sevdirmek, spor yarışmalarını düzenlemek, yönetmek, sporumuzu uluslararası alanda temsil etmektir. Daha sonra 18 Şubat 1936'da Türk Spor Kurumu (T.S.K.) kurulmuştur. Türk Spor Kurumunun amacı "Türkiye'de sporun Millî ve fennî esaslara göre yayılmasını ve yükselmesine çalışır Türk sporculuğunu yurt içinde ve dışında temsil eder" şeklinde belirtilmiştir.

Türkiye İdman Cemiyetinin feshedilip yerini Türk Spor Kurumu'na bırakması kulüplerin federatif yönetimden "Sporda Devlet Yönetimine" geçiş olarak nitelendirilmiştir.

Türk Spor Kurumu, otoriteyi kişi ve kurulları bölüştüren bir örgüttü. Kulüpler, bu kuruma üye olabiliyordu. Kurum, ayrıca Federasyonların başkanlarını seçiyordu.(5)

Kıscacası Türk Spor Kurumu Cumhuriyet Halk Partisinin bir yan kuruluşu haline getirilmişti. Daha sonra spordaki kavgalar sebebiyle partinin yara almasını istemeyen parti yöneticileri T.S.K. yerine, devletçi bir yönetim şeklini gündeme getirdi ve sonuçta 3530 sayılı yasa ile 29 Haziran 1938'de Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (B.T.G.M. kuruldu. Genel Müdürlük sonuçta bir kamu kuruluşu idi. Asıl amatör sporları yönetmek, spor kulüplerinin salt yarışmalarıyla değil her türlü problemleriyle ve gelecekleri ile ilgilenmek durumunda olması gerekirken siyasetçilerin arenası durumuna düştü.

Ülkemizde çok partili döneme geçildiği 1960'lı yılların başında düzenlenen Anayasanın 49. Maddesinde, "Devlet herkesin beden ve ruh sağlığı içerisinde yaşayabilmesi için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak zorundadır". hükmü getirterek kitle sporunun devlet politikası içerisinde yer alması sağlanmıştır. Bu hükme dayanarak hükümetler hazırladıkları kalkınma planlarında spora yer vermişlerdir. Son olarak 1982 Anayasasının 59. Maddesinde çok açık olarak "Devlet her yaştaki Türk vatandaşının beden ve ruh sağlığını geliştirici tedbirler alır, sporun kitlelere yayılmasını teşvik eder" ifadesinin yer alması Devlet Politikası içerisinde kitle sporunun teşvik görmesine ait bir hüküm ifade etmektedir.

Hükümetler son yıllarda spor politikalarında Anayasanın 59. Maddesi gereği hazırladıkları kalkınma planlarında, spora özellikle kitle sporuna önem vererek, beden eğitimi ve spor, boş zamanların değerlendirilmesi konusunda uygulanacak politikalar ve ilkeler başlıkları altında kitle sporunun teşvikini amaçlayan

maddeler koymuşlardır. Yine aynı spor politikası içerisinde gayesi birini denemek de kitle sporunu hedef alan "Herkes için Spor Federasyonu"nun faaliyete geçmediğini görmekteyiz.

Hükümetlerin spor politikaları ve bu politikalarının bölgeler bazında uygulanması, başarılı olup olmamasını aşağıda sayacağımız faktörler olumlu ya da olumsuz etkilenmektedir.

Sporun toplum içerisinde yayılabilmesi ve uygulanabilmesi için toplumu meydana getiren fertlerin "Spor Kültürü"ne sahip olmaları lazımdır. Belli bir spor kültürüne sahip olan toplumlarla, spor kültürüne, sporun faydasına inanmamış toplumlarda, spora katılım ve teşvik, farklıdır. Sporun önemine haiz olan toplumlarda spora katılım ve teşvik diğerine oranla daha fazladır.

Spor kültürünün bir toplumda oluşabilmesi için o topluma hitabeden "Kitle Haberleşme Araçları"nın etkinliği çok büyüktür. Haberleşme ve ulaştırma alanlarındaki gelişen teknolojik yenilikler uzakları yakın etmekte, başka kültürlere ait sporları, ülkemize getirmekte, ülkemizde yeni spor branşlarının doğmasına ve mevcutlarının da gelişmesine sebep olmaktadır. Herhangi bir branşa ilgi az iken, uyarıcı etkisi sayesinde ilgi yoğunlaşmakta, seyir şeklinde kitlelerin ilgisini cezbetmektedir. Bu bakımdan kitle haberleşme araçlarının etkinliği ferdin gelişmesinde irsi faktörün yanında, sosyal faktör olarak da rol oynamaktadır. (6)

Spor kültür seviyesinin yüksek olduğu toplumlarda bireylerin spor yapabilmesi için gerekli şartlardan biride "Gelir seviyesinin yüksekliği"dir. Sportif olaya her ülkede rastlayabiliriz. Fakat gelişmiş ülkelerde, geri kalmış ülkelere nazaran daha yaygın ve daha ileri bir seviye göstermektedir. Hatta gelişmiş ülkeler sporda da araç ve gereç ihtiyacı, eder duruma gelmişlerdir. Nitekim bir çok firma araç ve gereçte iç piyasadaki ihtiyacı karşıladığı gibi, ülkelere ihracattan döviz kazandırmaktadırlar.

Gelişmiş ülkeler tekniğin daha ileri bir hale gelmesini sağlayarak yeni keşif ve icatlara yol açarak spor sahasında ihtisaslaşmaya geçmektedirler. Sporda ileri giden ülkeler aynı zamanda gelir dağılımının daha adil olduğu ülkelerdir. Gelir durumunun daha adil oluşu, fertlere boş zamanın değerlendirilmesi bakımından kaynak yaratmakta ve spor için fertlere gerekli harcama imkanı yaratmaktadır.(6)

Kitle sporunu etkileyen faktörlerden biride "Boş zaman faaliyetlerine imkan verecek ortamın varlığı"dir. Spor bir boş zaman faaliyeti olduğuna göre sanayileşmiş ve gelişmiş teknoloji üretebilen ve devamlı yenileyebilen ülkeler boş zaman faaliyetlerine imkan verecek ortamı yaratarak sporun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Daha ileri bir teknoloji insana daha çok kullanılabilir serbest zaman sağlamaktadır.

Spor için yapılacak yatırımlar insan unsuruna yapılan yatırımlardır. En uzun ve en büyük yatırımlardır. Hemen hasıla beklenemez bu sebeple sporun gelişmesi yönünden "Ülke Ekonomisinin Genel Seviyesi ve Sanayileşme Durumu" önemlidir.

Boş zaman yaratması bakımından sermayenin yoğun olarak kullanıldığı gelişmiş ülkelerde spor daha çok teşvik görmektedir.

Bölgede yaşayan "Genç ve nüfus oranı"nın da kitle sporunu etkilediği söylenebilir. Genç nüfus yaşının verdiği, enerji potansiyeliyle, yaşlılara oranla sporu daha fazla katılım göstermektedir. Genç nüfusa sahip ülkelerde spora katılım, yaşlı nüfusa sahip ülkelere nazaran daha yüksektir.

"İslah Edilmiş Bir Sosyal çevreye sahip oluşun"da sporun kitlelere yayılmasında önemli bir unsur olduğu unutulmamalıdır. Sosyal çevrenin işlenmemiş bir durumdan "beşeri çevre" haline sokulması ve gerekli "Alt yapı"nın yeterli olması sporun yaygınlaştırılması demektir. Sadece spor, Alt yapısının geliştirilmesi de yeterli değildir. Sporunun bir insan olduğu düşünülmesi "fiziki" yapılarla uğraşırken moral cephesi, beslenmesi ve hususiyetle sağlık meselesinin bulunduğu göz ardı edilmemelidir.

Spor faaliyetlerinin teşvik görmesi, yayılması kitlelere mal olması için "Alt yapı" meselesinin halledilmesi gerekmektedir. Spor araç ve gereçleri, malzeme, tesisler yeterliyse spor teşvik ediliyor demektir. Alt yapının yanı sıra eğitilmiş kalifiye elemanlara yeterli sayıda personel de olması gerekmektedir. Bunlardan biri eksik olursa sporun kitlelere ulaşması, yayılması, mal olması aksar, başarılı olunamaz.

"İklimin ve Coğrafi yapının"da şüphesiz kitle sporuna büyük etkisi bulunmaktadır. Dağlık ve yüksek yerlerde dağcılık, atletizm kayak gibi sporlar desteklenmeli, çünkü böyle bölgelerde yaşayan insanların bu sporlara kabiliyetli oldukları gözlemlendiğinden bu sporlara yatırım yapılmalıdır. Nüfusun yoğun olarak yaşadığı şehirler de ise yeşil alanlar fazla olmadığından kitleler spor salonlarına yönelmişlerdir. Bu sebeple yerleşim merkezlerinde tesis yapılırken halkın bu ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır ki spor kitlelerce teşvik görsün. Buna mukabil nüfus yoğunluğunun az olduğu şehir ve kasabalarda halkın açık alanlardan yararlanarak futbol, atletizm, binicilik, okçuluk ve çayır güreşi gibi sporlara yöneldikleri gözlenmiştir.

Kitle sporunun teşviki ve yönlendirilmesi bakımından yöre halkının kültür, eğitim ve kabiliyetlerine "uygun tesisin yapılması" önem arz etmektedir. Yine hükümetlerin spor politikası içinde "başarılı sporcuların ödüllendirilmesi" gibi sporu teşvik edici unsurların bulunması kitle sporunu teşvik açısından önemlidir. Bölgedeki bir takımın ülke veya milletlerarası bir organizasyondaki başarısı veya ferdi sporunun başarısı o bölgede iyi reklam edilebilirse bu durum bölgedeki kitle sporunu teşvik edici bir unsur olarak görülebilir. Bundan şu anlaşılıyor ki hükümetlerin bölgelere, yörelere uygun aktif politikalarına ihtiyaç vardır.

Bölgede bulunan ve spora hizmet veren "teknik adamların" (yönetici, antrenör) tesirleri bölgedeki spora katılım müspet veya menfi olarak etkilenmektedir. Eğer yeterli sayıda teknik eleman olursa spora teşvik o oranda artar ve spora katılım da olumlu gelişmeler kaydedilir. Bölgedeki sanayi kuruluşlarının, kamu ve özel sektörün "spora bakışları"da sporun teşviki açısından önemlidir. Özellikle bu kuruluşların spora finans sağlamaları (tesis, malzeme, ulaşım teknik eleman vb) ile ayrıca "sporculara iş imkanı sağlamaları" bölgede spora katılımı büyük ölçüde etkiler.

1.2.TÜRKİYE'DE SPOR TESİSİ POLİTİKALARINA GENEL BİR BAKIŞ

Spor insanlık tarihinin her döneminde yapılmış olan bir faaliyettir. Bu sebeple spora değişik açılardan bakmak gerekir. Tarihi açıdan, bakıldığında onun faaliyetler silsilesi olduğu aşikârdır. İnsanoğlu önceleri göçebe olarak yaşarken karnını doyurmak içine yaptığı faaliyetler spor kapsamı, içinde alınabilir. Sosyologlar insanlığın bu dönemine mikro-çevre istismarcılığı adını vermektedirler.(6) İnsanoğlu bu dönemde çiftçilik yaptığından sadece karnını doyurmak için sarf ettiği enerji, hayatını devam ettirmek için yaptığı bir spordur. Yerleşik hayata geçilmesiyle beraber avcılık ve atıcılık gibi spor dallarının gelişmesine sebep olmuştur. Hayvancılığa geçiş, at ve diğer hayvanlar spor sahalarında görülmeye başlamıştır İnsanlık tarihinde sporun gelişmesi ve önem kazanması Batı ve Doğu toplumları arasında görülen sosyal yapı farklarına paralel olarak bir değişiklik göstermiştir.(6) Batıda 1789 Fransız ihtilaliyle çöken feodalitenin neticesinde "Burg"ların (şehirler) birleşmesiyle doğan merkezi devletlerle spor alanında çok önemli sıçramalar görülmüş ve mahalli olarak yapılan sporlar milli spor vasfı kazanmıştır.

Batının sosyal tarihi ile Doğunun sosyal tarihi birbirinden farklıdır. Batı medeniyetinin geçirdiği dönemler, Doğu medeniyeti, Doğu medeniyetinin geçirmiş olduğu evreleri de Batı medeniyeti geçirmemiştir. Bu sebeple iki kültür arasında farklılıklar vardır. Aynı anda ortaya çıkmamışlardır. Sosyal tabakalaşma şekillerinden aile din hukuk müesseselerine kadar olan farklılıklar muşahhas olarak görülmektedir. Batı'dan rastlanan feodaliteye Doğu'da rastlanamamıştır.(6) Onun içindir ki insanlık tarihinin yürüyüşü genelleştirilemez. Doğu ve Batı tarihi genelleştirilmediği gibi Doğu tarihide genelleştirilemez. Çünkü Türk,Hint, Çin kültürleri birbirlerinden çok farklıdır. Bu sosyal hayattaki farklılıklar spora yansımıştır. Her kültür özelliklerine göre belirli spor branşlarında gelişme göstermiş hatta ihtisaslaşabilmiştir. Spor olayı sadece fiziki çevrenin etkisinde kalmamış aynı zamanda sosyal çevrenin izlerini de taşır olmuştur.

Kültür kaynağından beslenmeyen spor dallarının kitle sporuna dönüşmesi, kitlelere mal olması uzun zaman alan, çok emek isteyen bir iştir. Oysa ki Milli kültürden kaynaklanan sporlar yüzyıllar geçse de aradan yaşamakta yaşatılmaktadır. Günümüzde cirit, atıcılık, güreş, kılıç gibi sporlar Orta Asya Türklüğünden, Selçuklulara,Osmanlılara ve Türkiye Cumhuriyetine kadar sosyal bir müessese olarak yaşatılmış ve korunmuştur.

Görüldüğü gibi milletlerin maddi ve manevi hayatından kaynaklanan sporlar yüzyıllarca çeşitli müesseseler (vakıflar-Ahi Teşkilatları-Tekkeler-zaviyeler) yoluyla günümüze kadar çeşitli organizasyonlar vasıtasıyla ulaşmış ve halen yaşatılmaktadır. Bu sporların sosyal hayat içinde önemli bir yer işgal ettiğini ve de zevkle uygulandığını görmekteyiz. Geleneksel Türk Sporları saydığımız Güreş, Cirit, Atıcılık gibi spor branşları Evlenme, Sünnet gibi merasimlerde yapılmakta ve böylece yaşatılmaktadır.

Günümüzde geniş kitlelere mal olan spor sosyal hayatın bir parçası, hatta bir ihtiyaç olmuştur. Spor bireyin kendisine güven duygusunu geliştiren, kişilik gelişmesini sağlayan, sağlıklı bir hayat sürmesine yardım eden önemli bir faaliyettir. Spor milletlerarası organizasyonlarda çeşitli milletleri aynı çatı altında, aynı kurallar

çerçevesinde, aynı heyecan içinde, kültür alış verişinin yapıldığı soğuk savaşların bir sportif savaşa dönüştüğü faaliyetler olarak görürüz.

Spor düzenli olarak yapıldığında bir önem kazanır. spor sayesinde milletler milyarlarca lira harcayarak yapamadıkları reklamlarını bir şampiyon sayesinde kolaylıkla gerçekleştirebilirler. Bu sebepleri itibarıyla devletler politikalarında spora mecburen yer ayırmışlardır.

Devletler politikalarını tespit ederlerken halkın ihtiyaçlarını göz önünde bulundururlar. Bu ihtiyaçlardan biride spordur. Spor insana yapılan bir yatırım olması hasebiyle devler politikalarında önemli bir yere haiz olması lazımdır. Spora gereken önem ancak sporda alt yapıyı oluşturan unsurlardan biri olan tesislerle olur. Devlet spor tesisi yapmalı veya yap-işlet-devret sistemiyle tesis yapımına kolaylık sağlamalı ve yapıma teşvik etmelidir.

Kuralları ve uygulama yöntemleri değişik olan spor branşları yapıldıkları alan ve mekan olarak da farklılıklar arz ederler. Spor tesisleri günümüzde çok amaçlı ve tek amaçlı olmak üzere iki şekilde planlanır.(7) Sporda yönetim ve tesis yapılırken yörenin sporcu potansiyeli, halkın eğilimi olduğu spor branşı, demografik yapı, coğrafi ve iklim ile ekonomik şartlar gibi özellikler göz önünde bulundurulur.

Gelişmiş ülkelerde bir bilim dalı olarak kabul edilen spor için büyük yatırımlar yapıldığı bilinmektedir. Spor tesisi yaparken yöreye uygun tesisler yaparak sporda başarı elde etmişlerdir. Sporda söz sahibi ülkelerden bazılarının mevcut tesislerinin m² olarak nüfus oranla miktarını misal verebiliriz.

Tablo 1. Almanya, Fransa ve İngiltere'de Fert Başına Düşen Spor Alanı

	Açık Alan	Kapalı Alan	Yüzme Havuzu	Spor Salonu	Buz Pisti	Tenis Kortu
Almanya	1 Çocuğa 1.5m ² -4m ²	0.5m ²				
Fransa	100.000 Kişiyeye 5.2m ² Rekreasyon Alanı		0.017m ²			
İngiltere		1.000 Kişiyeye 17m ² .lik	40.000-45.000 kişiyeye 1 adet 25m ² .lik ve 1 adet çırp.hav.	40.000-90.000 Kişiyeye 1 adet	250.000 kişiyeye 1 adet	1.600 kişiyeye 1 adet

Kaynak: İMAMOĞLU, F.: Türkiye'de Spor Tesisleri Politikası, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1985, s.12.

1.2.1. 1923-1938 YILLARI ARASINDA SPOR TESİSİ POLİTİKALARI

Ülkemizde spor ilk olarak 18 Ağustos 1923 yılında "Hükümet fikri kabiliyetleri gibi ahlaki kabiliyetleri de inkişaf ettirilecektir. Bu maksatla Terbiye-i Bedeniyye Darülmuallemi açılacak..." beyanıyla spor politikada yer almıştır. Sonra açılacağı bildirilen bu okul "Gazi Terbiye Enstitüsü" adı altında kurulmuştur. Yine

beden eğitimi öğretmeni yetiştirmek için Çapa Muallim Mektebinde özel bir kurs açılmıştır. Bu kursa İsvetç'ten iki bayan öğretim üyesi getirilmiştir.(8)

Türk sporuna uzun yıllar hizmet veren Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakının 1924 yılında Paris Olimpiyatlarına çağırılması sebebiyle, hükümet tarafından 16 Ocak 1921 tarihli bakanlar kurulu kararıyla 17.000 Lira ödenek ayrılmıştır. Ayrıca İsmet İnönü tarafından da 10.000 Lira ek ödenek tahsis edilmiştir.(9)

Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı 1923 yılında Hollanda Milli Olimpiyat komitesi Başkanı Şorro ve ünlü Mimar Wells tarafından yazılan, "Cimnastik Oyun ve Spor Binaları İnşa ve tesis için Rehber" adlı kitabı Türkçe'ye çevirilmiş ve bütün il nahiye ve köylere dağıtılmıştır. (8)

Bu konuda vali ve kaymakamlardan, köy ve şehir halkının nüfusa göre lazım olan, oyun ve spor yerlerini gösteren bir plan hazırlanması bir plan dahilinde bu tesislerin kısım kısım yapılması, yapılanların devamı için mahalli bütçeden ödenek sağlanması ve bu hizmetlerin yerine getirilmesi istenmiştir.

Yine T.İ.C.İ tarafından 1933 yılında tercüme edilip yayınlanan Dr.Call Diem ve Johannes Seiffert'in 1926 yılında Berlin'de yazdıkları "Spor sahaları ve Stadyumlar" adlı eserleri bulunmaktadır.(8)

T.İ.C.İ bu çalışmaları yürütürken, bir alt birimi olan (Taşra teşkilatı) "İdman Mıntıkları" tesis yapımı konusunda önem arz eden çalışmalar yapmışlardır. İdman mıntıkları faaliyet gösterdikleri bölgenin durumu hakkında T.İ.C.İ'na verdikleri bilgilerle yatırımların belirlenmesinde rol oynayan bir alt birim vazifesi getirmiştir.

1937-1938 yılları arasında spor tesisi yapımına toplam 415.000 Lira ödenek ayrılmıştır. Ankara 19 Mayıs Stadyumu ve Ankara hipodromu bu tarihlerde yapılmıştır.

1936 yılında kurulan Türkiye Spor Kurumu hizmet dönemi içerisinde, hükümet programında spor yer almış yukarıda belirttiğimiz tesislerin haricinde, Kop Elmadağ ve başka yörelerde yapılacak kış spor tesisleri için 1.500.000 Lira ödenek ayrılmıştır.(8)

Bu rakam 1926-1937 yılları arasında spora yapılan yatırımlardan daha fazladır. Bu dönemde de (T.S.K.-1986-1938) spor tesisi konusuna gereken önemin verildiğini görmekteyiz. Hükümetin sporun desteklenmesi hususunda duyarsız kalmadığını ve günün mali şartları altında önemli sayılabilecek miktarda ödenek ayırdığını tespit etmiş bulunuyoruz.

Tablo 2. 1926-1938 Yılları Arasında Spor Ödeneği

Yıllar	Ödenek TL
1926	40.000
1927	33.000
1928	30.000

1929	-
1930	100.000
1931	40.000
1932	50.000
1933	70.000
1934	80.000
1935	203.000
1936	239.000
1937	239.000
1938	239.000

Kaynak: ATABEYOĞLU, C.: Atatürk ve Spor, Başbakanlık G.ve S.G.Md. Ankara, 1989.

Yukarıdaki tabloyu incelendiğimizde savaştan çıkmış genç Cumhuriyetin Spora yaptığı yatırımlar küçümsemeyecek seviyededir.

1936 Berlin Olimpiyatlarına katılan 120 kişilik Türk kafilesinin 40 günlük kamp masrafları, Almanya'da 25 günlük yiyecek, elbise ve malzeme masrafları 37.652 liradır.(8) Yine bu dönemde Selim Sırrı Tarcan Bey'in teşebbüsüyle, bir beden eğitimi öğretmeni olan Necati Bey tarafından, Çapa Kız Öğretmen okulunun yanında 3.000 TL. sarf edilerek bir beden eğitimi salonu yapımına başlanır. 1926-1927. (10) Tablo halinde göstermeye çalıştığımız yıllar itibariyle spora ayrılan ödenek miktarlarını küçümsemek lazımdır. Çünkü o günün şartlarında bu paralarla senede 10 spor salonu inşa etmek mümkündür. Bu veriler bize o tarihlerde spora verilen ehemmiyetin ifadesidir.

1.2.2. 1938-1963 YILLARI ARASINDA SPOR TESİSİ POLİTİKALARI

Türk Spor Kurumunun, Cumhuriyet Halk Partisi güdümünde olup, spor sahalarında yapılan taşkınlıkların hesabının partiye fatura edilmesi partilileri tedirgin ediyordu. Partinin daha fazla zarar görmemesi için Cumhuriyet Halk Partisi 29 Haziran 1938 yılında 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu'nu yürürlüğe koyarak 28 maddelik bir tüzükle Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nü (B.T.G.M.) kurarak bütün yurtiçi ve yurt dışı spor faaliyetleri devletin denetimi altına aldı. 1938 yılından itibaren sportif faaliyetler, organizasyonlar, tesislerin işletilmeleri, yapımı yetkisi Cumhuriyet Halk Partisi'nden B.T.G.M.'ye 5 maddelik bir devir işlemiyle 1 Ekim 1939 tarihinde devredilmiştir.

3530 Sayılı Yasa ile kurulan B.T.G.M.'ne Başbakanın teklifi, Cumhurbaşkanının onayı ile müdür atanırdı. Asıl vazifesi amatör sporları yönetmek, spor kulüplerinin salt yarışmalarıyla değil, her türlü problemleri ve gelecekleriyle ilgilenmek durumunda olan Genel Müdürlüğün spor federasyonları kalkınmış ve demokratik ülkelerin federasyonlarının tam tersine anti-demokratik oldular.(5) Federasyon başkanları ehliyetli kimseler değillerdi. Kendileri başkanlığı fahri olarak yapmalarına

karşı yaptıkları iş kamu hizmeti idi. Yönetilecek geniş kitle, binlerce kulüp suskun, politikacılar ne derse o oluyordu. Sporcuların spor yaptıkları alanları görmeyen başkanlar vardı.

Bu kanunla amaç sporu tabana yaymak, köyden kente sağlıklı bir köprü kurmaktır. Hazırlayanların çok iyi niyetli olmalarına rağmen spora emek verenlerin, asıl spor yapanların bu teşkilatın dışında kalmaları bu tabana yayılmayı mümkün kılmadı.

Bu yasanın 21. maddesi 500'den fazla memur ve işçi çalıştıran kurum ve kuruluşların spor tesisi yapmalarını ve uzman beden eğitimi öğretmeni ve antrenör bulundurmalarını mecbur kıldığı halde bu maddenin tatbiki gerçekleştirilememiştir.

Gerçekleştirilememesinin sebebi devletin kontrol mekanizmasının işleme-
mesi ve verilecek cezaların caydırıcılık gücünün olmamasındandır. Halbuki bu mad-
denin uygulandığı yörelerdeki müesseseler spor tesisleri yönünden ülkeye katkıda
bulunmuşlardır. Bazı müesseseler ise tesis yapmak yerine bazı mevcut tesisleri kir-
alama yoluna gitmişlerdir.

Bizce her kurum ve kuruluş ayrı ayrı tesis yapmaya kalkarsa bu önemli bir
maddi kayba yol açar ve kuruluşun maddi yönden olumsuz yönde etkilenmesine
sebep olabilir. Binaenaleyh bunun yerine kurum ve kuruluşlar ortak tesisler kurmalı
böylece sermayelerin birleşmesiyle çok amaçlı, gelişmiş, modern tesisler, kurum ve
kuruluşların bütçelerini sarsmadan ortaya çıkar ve geniş kitleler bu tesislerden belirli
zaman ve sürelerde istifade ederler.

1938-1962 yılları arasında B.T.G.M. "Tesisler Daire Başkanlığı" tarafından
statlar, salonlar havuzlar, poligon ve antrenman sahalarıyla, kayıkhaneler inşaa e-
dilmiştir. Bu da gösteriyor ki 3530 Sayılı konunun tesisler konusunda getirdiği ted-
birler 21. Maddeyle sınırlı kalmamış B.T.G.M bünyesinde daire başkanlığı yoluyla
çeşitli yörelerde spor tesisler yapmıştır.

Müdürlüğün tesisler konusundaki çalışmaları sürerken mevcut imkanların
yetersizliği ve spordaki diğer problemlerin halledilebilmesi, tedbirlerin altına bilmesi
için 18-24 şubat 1946 tarihinde Ankara'da "I. Beden Eğitimi ve Spor Şurası" yapılmış-
tır.(11)

Bu şurada mevcut tesislerin yetersizliği, tesisi olmayan bölgelerin tesis ihti-
yacının giderilmesi, 3530 sayılı yasanın 21. maddesinin işler duruma getirilmesi ve
Milli Eğitim Bakanlığının spor tesisi konusunda yatırım yapması lüzumu belirtilmiş
ve bu sayede ülkenin tesis noksanlığının giderileceği kanaatine varılmıştır.

Spor tesisleri yapımına kaynak sağlamak amacıyla 29.4.1959 tarihinde, 7258
sayılı kanunla kurulan "Spor Toto Teşkilatı" hizmete girdikten sonra (1960) elde
edilen gelirlerin %40'ı spor tesisi yapımında kullanılmak üzere B.T.G.M. ne veril-
miştir. Bu miktar 1960-1973 yılları arasında 100.000.000 lira dolayındadır. Ancak
bu dönemde hasılattan kesilen %3,1 lik vergi ayrılan bu pay olumsuz yönde etki-
lenmiştir. (11) Spor toto teşkilatından kesilen bu gelirler spor tesislerin yapımı için
kullanılmış ve önemli ölçüde tesis yapılmasını sağladığı gibi, sporun kitlelere yay-
ılmasını da sağlamıştır.

Mahalli idarelere de spor tesisi yapmaları için önemli yükümlülükler getirilmiştir. Belediyeler kanunu ile, halk için stadyumlar açmak ve işletmek, çocuklara oyun ve spor salonları inşaa etmek, gibi yükümlülükler getirilirken 3530 sayılı kanunun 19. Maddesi gereği, il özel idareleri gelirlerinin %4'ü ve bu gelirlerin toplamının %80'i spor tesisleri yapımında kullanılması mecburiyeti getirilmiştir.(12) Bu uygulama neticesinde, Ankara 19 Mayıs Stadyumu ve İstanbul Spor ve Sergi Sarayı inşaa edilmiştir.(11) Daha sonra mahalli idarelerle ilgili bu uygulamadan 14 Temmuz 1965 tarihinde 655 sayılı kanunla vazgeçilmiştir.(13)

1.2.3. KALKINMA PLANLARINDA SPOR TESİSİ POLİTİKALARI

I. Beş Yıllık Kalkınma Planında Spor - 1963-1967

Bu planlı kalkınma dönemi I. Beş yıllık planında spora ait bilgiler yoktur. Fakat bu dönem içerisinde B.T.G.M.nin spora ayırdığı ödenekler mühimdir. Bu ödenekler daha çok seyir sporuna yönelik tesislerin yapımında kullanılmıştır. Bu tesisler sadece haftada bir veya iki gün kullanılmakta spor yapmak isteyen ana kitleye kapalı tutulmaktadır.

II. Beş Yıllık Kalkınma Planında Spor - 1968-1972

Kalkınma planlarında ilk defa 2. beş yıllık kalkınma planında spora yer verilmiştir.

Sıhhatli ve sağlıklı bir kuşak yetiştirilmesinde sporun ana eğitim araçları arasında olduğu, devletin seyir sporunu düzenleyip topluma yönelik faaliyetlere yöneleceği okul ve halk sporuna öncelik verileceği, geleneksel spor dallarının (güreş, atıcılık, okçuluk, binicilik) destekleneceği, spor tesislerinin yurt içinde dengeli bir biçimde dağılmasının sağlanacağı, amatör spora önem verileceği temel ilkeler olarak benimsenmiştir. (14)

Bu dönem kalkınma planında bu güne gelinceye kadar ki süre içerisinde B.T.G.M'nin 1938-1943 yılları arasında sporu özendirici faaliyetlerde bulunduğu, bu yıllardan sonra seyir sporunu düzenleyen bir kuruluş durumuna düştüğü bunun sonucunda da futbolda profesyonellik kabul edilirken amatör spor dallarının korunmadığı beyan edilmiştir.

Sporun plansız yürütüldüğü, spor elemanlarının yetersiz ve niteliksiz olduğu spor-toto gelirlerinin iyi kanalize edilemediği, Milli Eğitim Bakanlığının okul sporlarını geliştirmek için bir gayret sarf etmediği, mahalli idarelerin buldukları, M.E.B ve M.T.G.M. arasında dialog kopukluğu olduğu getirilen eleştiriler arasındadır.(14)

Noksanlıkların giderilmesi için uygulanacak politikayı açıklarken evvel e mirde mevcut Beden Terbiyesi Kanununun yetersizliği yeni bir düzenlemeye gidilmesi gerektiği M.E.B ile sıkı bir ilişki içine girerek beden eğitimi öğretmeni yetiştirerek, okul içi ve okul dışı gençliğin spor yapmaya özendirilmesi, yetişmiş elemanların kullanılmasıyla spor personelinin eğitilmesinin sağlanması, bölgelere göre farklılıklar gösteren spor dallarının dengelenmesi, spor sağlığı konusunun ele alınması, sporcu sayısını artırıcı semt sahalarının yapımına yöneltmesi, spor kulüpleri-

nin faaliyetlerini çok sayıda spor dalına yöneltmelerinin sağlanması olarak belirtilmişlerdir.(14)

1968 Yılı Programında Spor

Bu yıl programında daha önceki yıllarda planlanan B.T.G.M. yasanın yeni düzenlemelerle yıl sonuna kadar mutlaka sonuçlandırılacağı, çok sayıda kişinin spor yapabilmeleri amacıyla senet sahalarının yapımına geçileceği, sadece orta öğretimde değil üniversitelerde de sporun özendirileceği, yeterli ölçüde kullanılmayan tenislerin devamlı kullanımının sağlanacağı, spor-toto gelirlerinden bir bölümünün kulüplerin spor yatırımlarını desteklemekte uzun ve uygun kredi olarak verilmesi hedeflenmiştir.(14)

1969 yılı programında spor önceki yıllarda programlama alınmış fakat gerçekleştirilememiş olan, M.E.B.-B.T.M. diyalog kopukluğu, spor elemanlarının yetersizliği, (beden eğitimi öğretmeni, antrenör, monitör hakem, yönetici) semt sahalarının yapılamadığı, okullarda ve üniversitelerde spor yatırımlarının yeterince gerçekleşemediği, kulüplerin amatör sporu bırakıp profesyonel spora yönelişlerinin önlenemediği belirtilmiştir. (14)

Alınacak tedbirler olarak ise, B.T.G.M. ile ilgili yasanın mutlaka değiştirileceği okulların spor malzemesi ihtiyacının Teknik Öğretim kurumlarından sağlanması, profesyonel spor kulüplerinin şirketleşmelerine müsaade edilmeyeceği ve İzmir'de spor tesislerinin 1971 yılı Akdeniz oyunlarına yetiyecek şekilde organize edilmesi olarak sıralanmıştır.(14)

1970 Yılı Programında Spor

Her yıl yapılması planlanıp da yapılamayan işler bu programda da sıralanmış diğer yıllardan farklı olarak profesyonel kulüplerin sayılarının sınırlandırılması, spor hekimlerinin yetiştirilmesi ve "Spor Sağlık Merkezleri" kurulması yapımına başlanmış, İzmir Halkapınar tesislerinin tamamlanması, yurt dışına kuvvetli spor ekiplerinin gönderilmesine itina gösterileceği belirtilmiştir. (14)

1971 Yılı Programında Spor

Bu dönemde kamu kuruluşlarına ait spor tesislerinin envanteri hazırlanmış, böylece gençliğin ve yetişkinlerin faydalanabilecekleri kullanılmayan kapasitelerin tespiti sağlanmıştır. Ancak ikinci beş yıllık kalkınma planında yer alan büyük tesislerin yerine semt sahalarının yapılmasının gerçekleştirilemediği görülmüştür. B.T.G.M. ye tahsis edilen spor yatırımlarının 1965 yılında %87,3 'ü 1969 yılında %88,6'sı ve 1970 yılında %90,2 seyir sporlarını tahsis edilecek tesislere ayrılmıştır. 52 Bu sonuç planlananın aksinedir.

Mevcut kapasitesi ve ihtiyaçlar göz önüne alınarak semt spor tesislerinin yapılmasına önem verilmesi, kurulacak tesislerin okulların yakınına yapılması, şehir ve köyde semt kulüplerinin kurulmasına yardımcı olunması, okullarda gelecekte Türk Sporunu güreşin özendirilmesi, hizmete açılmış bu tesislerin her-

hangi bir kulübe luhisarının önlenmesi toplumun kullanımına açık olması alınacak tedbirler arasındadır. (14)

1972 Yılı Programında Spor

İkinci beş yıllık kalkınma planında yer alan sporla ilgili tedbirlerin, uygulamaları yerine getirilemediği görülmüştür. Özellikle profesyonel futbolun düzensiz gelişmesi, kitle ve amatör sporun gelişmesini engellemiştir. Gençlik ve Spor Bakanlığının kurulamamış olması B.T.G.M'nin yeniden düzenlenmesinin gerçekleştirilememesi bu plan ve ilkelerin uygulanmamasının başlıca amilleridir.

Spor tesisi olmayan okulların tesise kavuşabilmeleri için M.E.B. ile G ve S. ve Bayındırlık bakanlığı işbirliği yaparak planlar hazırlayacaklardır. Gençlik ve Spor Bakanlığının kuruluşu mutlaka gerçekleştirilecek, futbolda profesyonel ile amatör faaliyetler ayrılacaktır. Bütün spor tesisleri, spor faaliyetleri dışında kültürel ve toplumsal amaçlar içinde kullanılacaktır. (14)

III. Beş Yıllık Kalkınma Planında Spor - 1973-1977

İkinci planda halk ve okul sporunun, amatör sporun geliştirilmesini ve spor kulüplerinin faaliyetlerini düzenleyici ilke ve tedbirler getirilmesine rağmen, uygulamada başarıya ulaşılamamıştır.

Halk ve okul sporuna gereken önem destek verilecek denilmiş fakat yatırımların seyircili spor tesislerine gidişi önlenmemiştir. Yatırımların bu yöne kaymasının sebebi Akdeniz Oyunlarıdır.

Spor elamanı açığını kapatmak üzere İstanbul'da 1973 yılında hizmete girebilecek bir spor akademisinin yapımına başlanmıştır.

Bu plan döneminde sporcuların okullardan ve kulüplerden yetiştirilmesi tasarlanırken, eğitim kurumları sporcu yetiştirme de yeterli bir kaynak olamamış, spor kulüplerinin gelişimi kitle sporuna yönelik olması gerekirken aksi istikamette olmuştur. Aslında kulüplerin kuruluşu büyük bir kitlenin spor yapmasını teşvik etmek, spor yapmasını sağlamak olması gerekirken, azınlığın spor yaptığı, kitlenin ise sadece taraftar olduğu pozisyona düşmüştür.

İkinci beş yıllık kalkınma planı döneminde mevcut spor tesislerinin il bazında envanteri çıkarılmış 1969 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam 1306 spor tesisi, 1618 spor kulübü ve 50.000 dolayında sporcu bulunmaktadır. Spor tesislerinin yarattığı seyirci kapasitesi 1.2. Milyondur. (14)

Spor tesislerinin yapımında seyir sporunun özellikle futbolun tercih edilmesi sonucu yaratılan kapasitenin %81'i futbol seyircisine hizmet etmektedir. 1972 yılında sporcu sayısı 64.650, kulüp sayısı 1759 olarak tespit edilmiştir. Bu sporcuların 35 bini futbol, 3,2 bini atletizm, 9,5 bini basketbol 4.2. bini güreş, 3,9 bini voleybol 1.3 bini yüzme kalanları ise çeşitli dallarda faaliyet göstermektedir.

Okullararası spor organizasyonlarında ise 1979-1981 öğretim yılında 750.000 öğrenci yarışmıştır. (14)

Üçüncü plan döneminde yatırım açısından ağırlık verilecek konu spor yapma isteğinde olan herkese, bu imkanı verecek spor tesislerinin yapımı ve bu tür tesislerin seyirci spor tesisleri ile dengeli bir biçimde gerçekleştirilmesidir.(14)

Bu dönemde mevcut politikanın, planın yerine getirilmesi yani uygulanabilmesi için alınan ilke ve tedbirler şunlardır;

Spor faaliyetlerine katılmanın yaygınlaştırılmasında eğitim ve öğretim kurumlarının önemi büyüktür. Bu sebeptir ki okullarda beden eğitimi ders saatleri arttırılacaktır.

Gençlik ve Spor Bakanlığınca yeterli sayıda beden eğitimi öğretmeni, antrenör, monitör, öğretim görevlisi, Spor yöneticisi ve spor sağlığı uzmanı yetiştirilecektir.

Her türlü spor araç ve gereçlerin yurt içinde uluslararası standartlara uygun olarak yapımı desteklenecek, bu çalışma Türk Standartları Enstitüsü ve Gençlik Spor Bakanlığınca ortaklaşa yürütülecektir.

Spor yatırımlarının yurt düzeyinde dağılımındaki dengesizlikleri giderici tedbirler alınacak ve tesislerin yapımın da yerleşim birimlerinin ölççeklerine uyumlu hizmet standartları göz önünde tutulacaktır.

Spor tesislerinin yapımında çok amaçlı kullanım esas alınarak, mevcut tesislerden özellikle geniş halk kitlelerinin, amatör sporcuların ve öğrencilerin yararlanması sağlanacaktır. Kamu tesislerinin spor kulüplerine kiralanması ile ilgili olarak mevzuat değişikliğine gidilecektir.

Geleneksel spor branşlarına ve çok sayıda kişinin katılabileceği spor branşlarına ve çok sayıda kişinin katılabileceği spor branşlarının geliştirilmesine önem verilecektir. Amatör spor desteklenecek ve bu plan döneminde uluslararası bir spor organizasyonun gerçekleştirilmesine çalışılacaktır.(14)

1973 Yılı Programında Spor

Beden eğitim ders saatinin artırılarak, uygulamalı faaliyetlerin yanı sıra teorik bilgilere de yer verilmesi, eleman açığını kapatmak için lise mezunlarına iki yıllık bir lisans eğitimiyle beden eğitimi öğretmeni yetiştiren yüksek okullar açılması, yöreye has tip projeler geliştirilmesi, ve İzmir'de bir uluslararası spor Organizasyonunun gerçekleştirilmesine çalışılacağı belirtilmiştir.(14)

1974 Yılı Programında Spor

Bu dönemde hazırlanan programda spora geniş olarak yer verilmiş olması geçmiş yıllarda yapılmak isteyip de yapılamayanların tekrarından ibarettir. Her yıl olduğu gibi yuvarlak laflarla geçirilmiş ve önem verilmiş gibi bir çok paragrafla da ifade edilen görüşlerden kayda değer olarak sporcu sayısının her geçen gün artması gerekirken okuyan öğrenciler bir spor branşı yerine bir kaç branşta spor-

toto'nun 13 yıllık uygulama neticesinde 800 milyon lira spora ek ödenek sağladığı dernekler kanundaki kısıtlamalar sebebiyle 1973 yılında 1979 olan tescilli amatör gençlik ve spor kulübü sayısının 1579 dolayına düştüğü belirtilmiştir.(14)

Alınan tedbirlere gelince; 1974 yılı içinde Türk sporunun çeşitli sorunların tartışmak için "yüksek spor kurultayının Gençlik ve Spor Bakanlığınca organize edilmesi okullarda ve kamu kuruluşlarındaki mevcut spor tesislerinin önce tam kapasite daha sonra müşterek kullanımıyla ilgili esasları belirlemek üzere D.P.T.nin yürütücülüğünde M.E.B. Gençlik ve Spor Bakanlığı ve diğer kamu kuruluşlarıyla bir çalışma yapılması yer almıştır.(14)

1975 Yılı Programında Spor

Spor hizmetlerinin gerektirdiği yeterli nitelik ve nicelikte eleman yetiştirilmesi için kuruluşlararası organizasyon sağlanamamıştır. Öğretim kurumlarındaki mevcut kapasiteleri değerlendirmek yerine, sorunun değişik bağımsız farklı kuruluşlarca çözümlenmeye çalışılması kaynak israfına, işlerin daha da sarpa sarmasına sebep olduğu, 1974 yılında lisanslı sporcu sayısının 71.439 lisansız sporcu sayısının 342.438 olması na rağmen aktif sporcu sayısının 413.877 Gençlik ve Spor kulüpleri sayısının 1604 olmasına karşılık faal olanlarının sayısının daha az olduğu bilinmektedir. (14)

Tedbir olarak da okul ve kitle sporunu yaygınlaştırmak için öncelikle Ankara, İstanbul, İzmir gibi nüfusun yoğun bulunduğu illerde, sanayi kuruluşlarının bulunduğu ve yoğunlaştığı yerleşim birimlerinde, kişilerin aktif olarak spor yapmalarına imkan sağlayan, değişik kapasiteli semt tesislerinin yapımı için, Bayındırlık ve Gençlik ve Spor Bakanlığınca ortaklaşa tip projeler geliştirilmesi hedeflenmiştir.(14)

1976 Yılı Programında Spor

Beden eğitimi, öğretmeni antrenör, monitör, spor tesisleri yönetici ve işletmecisi, sağlık v.b. elemanların yetiştirilmesi amacıyla 1975-1976 öğretim yılında üç spor akademisinde eğitim ve öğretime geçmesi programlanmıştır.

Bu program dahilinde Ankara'da 19 Mayıs spor akademisi Gazi Eğitim Enstitüsü tesislerinde ve Manisa Spor Akademisi de Manisa'da açılmıştır. Ayrıca spor kulüplerinin şirketleşmelerine çalışılacağı program dahilindedir. (14)

1977 Yılı Programında Spor

Beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin okullarda yaygınlaştırılması ve okul tesislerinin tam kapasiteyle çalışması için bakanlıklar arası protokolün hazırlandığı okullarda öğretim yılı, itibarıyla haftalık beden eğitimi ders saatinin haftada ikiye çıkarıldığı ve uygulanmaya başlanacağı, her geçen gün spor elemanı, sayısının arttığı ancak 1977 yılında 12.000 beden eğitimi öğretmeni açığının olduğu, okullardaki spor araç ve gereçlerinin dağılımdaki düzensizlik sebebiyle yeterli düzeye erişemediği belirtilmiştir. (14)

Kitle sporunun yaygınlaştırmak amacıyla, daha çok kimsenin spor yapmalarını sağlamak gayesiyle çok amaçlı tesis projelerinin geliştirilmesine çalışılacağı alınan tedbirler arasındadır.(14)

1978 Yılı Programında Spor

Bütün çalışmalara rağmen okullardan sporun yayılmasına imkan sağlayan projeler gerçekleşmemiştir.(14) Bu amacın gerçekleşmesi doğrultusunda okul içi beden eğitim ve spor etkinliklerine önem verilecek ve gerçekleştirilmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Gençlik ve Spor Akademileri öğretmen, antrenör monitör, yönetici, sağlık uzmanı açığını kapatmak için Beden Eğitimi ve Spor Akademileri olarak geliştirilecektir.(14)

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında Spor - 1979-1984

Üçüncü plan döneminde, beden eğitimi ve sporun toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılmasına, ilişkin ilke ve önlemler getirilmesine rağmen dönem içinde yeterli gelişmeler sağlanamaması ve kitle sporuna dönük tesislerin yaygınlaşması sınırlı kalmıştır. Profesyonel futbol ve seyir sporları uygulamada önceliği korumuştur.

Dünyada sporun kaynağı okullar ve spor kulüpleridir. Türkiye'de eğitim kurumları sporcu yetiştirmede yeterli bir kaynak olamamıştır. Spor kulüpleri topluma hitap etmesi gerekirken küçük bir kesime hizmet eder duruma gelmiştir.(14)

1979 Yılı Programında Spor

Spor tesislerinin, spor kulüplerine kiralanmasının istenen gayeye uymadığı, spor kulüplerinin şirketleşmesinin gerçekleştirilemediği, daha önceki yıllar yatırım planlarına girmiş, spor yatırımlarının gerçekleşmediği (14) belirtilmiştir.

Sporun kitleye yayılması için T.R.T. ile Gençlik ve Spor Bakanlığının ortak çalışması "Spor Sağlık Merkezlerinin" sporcuların yoğun bulunduğu bölgelerde kurulması, spor dallarındaki bölgesel ilgi ve eğilime göre spor yatırımlarının, dengeli dağılımının sağlanacağı, yeni yapılacak öğrenci yurtları ve eğitim kurumlarında spor saha ve tesislerin yapılacağı alınan tedbirler arasındadır.(14)

1980 Yılı Programında Spor

Gençlik ve Spor Bakanlığı ile Beden Terbiyesi Müdürlüğü, öncülüğünde bütün kamu kurum ve kuruluşlarının katılacağı sporu topluma yaymak için "Herkes için Spor" faaliyetleriyle ilgili alt yapı çalışmasının başlatılmadığı belirtilmiştir.

Spor saha tesis ve oyun yerlerinin etüt-projeleri yeniden gözden geçirilecek ülke şartlarına uygun yeni projeler hazırlanacağı, çok amaçlı tesislerin kurulmasına önem verileceği alınan tedbirler arasındadır.(14)

1981 Yılı Programında Spor

Sporun kitlelere yayılmasına yönelik açık spor saha ve tesislerinin yapımının gerçekleştirilmediği (14) futbolun uygulamada ağırlığını ve önceliğini koruduğu ifade edilmiştir.

Spor tesislerinin lisanslı sporcuların yanı sıra lisansız sporculara da açılması, beden eğitimi elemanlarının "Sosyal Güvenlik" kapsamına alınması, spor tesislerinin kiralanmasının yeniden gözden geçirilmesi, spor malzemelerinin Türkiye'de imal edilmesine çalışılması, Spor akademileri mezunlarının Gençlik ve Spor Bakanlığı ile beden eğitimi öğretmeni olarak istihdam edilmeleri ilke olarak benimsenmiştir.(14)

1982 Yılı Programında Spor

1980 yılı itibarıyla Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne bağlı 305 adet spor tesisi mevcut olup 151 adet spor tesisi de inşaa halindedir. Türkiye'de toplam: 4664 spor kulübü ve 11294 spor elemanı mevcuttur. 6 Tesis başına düşen sporcu sayısı 899, her sporcuya düşen spor adamı sayısı ise 3'tür. (14)

Kamuya ait özellikle açık spor saha ve tesislerinden hizmet dışı zamanlarında bir program dahilinde lisansız amatör sporcularında yararlandırılması, lisanslı amatör sporcuların sosyal güvenlik kapsamına alınması açık semt spor saha ve tesislerinin yapımına bölge Müdürlüklerince ağırlık verilmesi, "Güreş Geliştirme Projesi" çalışmalarına hız verilmesi ilke olarak açıklanmıştır.(14)

1983 Yılı Programında Spor

Her hazırlanan planlarda olduğu gibi bu yıl hazırlanan programda da sporun geniş halkı kitlelerine yayılmasının ve herkese spor yapma alışkanlığının kazandırılması temel hedef olarak açıklanmıştır.

Türkiye'de 1982 yılı itibarıyla faal durumda bulunan tesis sayısı 755, sporcu sayısı ise 370.464 tür. Bir sağlık uzmanına düşen sporcu sayısı ise 7.264'tür.(14)

Alınacak tedbirler konusunda ise geçen yıllarda tedbir ve ilke olarak benimsenmiş ifadeler aynıyla yer alırken diğer yıllardan farklı olarak, Karabük tipi çelik konstrüksiyon spor salonlarının "prefabrik" yapı türünde yapılmasıyla, deniz sporlarının sevdirilmesi ve yaygınlaştırılması bir program çalışmasına gidilmesi ve de köy gençlerine spor imkanlarına götürmenin ilk basamağı olarak, köylere spor alanlarının tespiti ve tahsisinin sağlanması şeklinde açıklanmıştır.(14)

1984 Yılı Programında Spor

Bu dönemdeki çalışmalarda spor-totonun katkısıyla bazı projelerin tamamlandığı, kaldırılan spor akademilerinin yerine üç üniversite bünyesinde "Eğitim Fakültesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü" kurulduğu mevcut durum olarak açıklanmıştır. (14)

Sporun bütün sahalarını ilgilendiren "Spor İstatistikleri" araştırması, tipi projesi olmayan spor tesislerinin tip projeye bağlanması, spor hekimliği ihtisasının teşvik edilmesi ilke olarak benimsenmiştir.(14)

V. Beş Yıllık Kalkınma Planından Spor (1985-1989)

Beşinci plan döneminde beden eğitimi ve sporun yoğunlaştırılması ve amatör sporun teşviki esas olarak alınmıştır.

Kamu ve özel sektör kuruluşlarında belli bir sayıya haiz olanlardan sporcu istihdam edenler teşvik edilecek, sporun semtlere, köylere yayılabilmesi için basit, ekonomik tesisler özel idare ve belediyelerin işbirliği ve katkılarıyla gerçekleştirilmesi, şehir imar planları hazırlanırken spor alanlarına ve yeşil sahalara ağırlık verilmesi, spor malzemele-
rinin imalatının teşvik edilmesi politika olarak tespit edilmiştir.(14)

1985 Yılı Programında Spor

Bu gün sporunun başlıca problemlerden birinin kalifiye eleman ihtiyacı olduğu bunun acil olarak kapatılması gerektiği, ayrıca mevcut spor tesisleri hakkında yeterli ve sıhhatli bilgi olmaması yapılacak çalışmaları menfi olarak etkilemektedir. Bu yönde araştırmalar yapılması politika olarak açıklanmıştır. (14)

İlke olarak da küçük çapta spor tesisleri, özel idare ve belediyelerin iş birliğiyle, katkılarıyla gerçekleştirilmesi, özel sektörün spor tesisleri yapmasının teşviki benimsenmiştir.(14)

1986 Yılı Programında Spor

1986 yılı programında sporun iki temel probleminin yıllardır halledilemediği ifade edilirken bu problemlerin spor tesislerinin sayıca az ve eski oldukları gibi, modern bir işletmecilik anlayışıyla hizmete sunulmadıklarından verim sağlanamaması, buna ilave olarak kalifiye elemanlarının (antrenör, monitör, spor hekimi, sağlık memuru, beden eğitimi öğretmeni, masör, psikolog, kondisyoner, hakem vs.) az oluşu, gelişmeyi engelleyen faktörlerdir denilmiştir.(14)

Mevcut kaynakların ilave olarak akaryakıt tüketim fonundan semt spor sahaları ve benzeri tesislere %8, ayrıca yine aynı fondan "Türk Sporunu Teşvik Fonu" adı altında %2 nispetinde bir tahsilat ayrılmıştır.(14)

Alınacak tedbirler konusuna gelince, semt spor sahaları yapımına önem verilmesi özellikle bu tesislerin okul evrelerine gecekondü mahallerine yapılması, sporun köylere kadar yayılabilmesi için, sade, ekonomik tesislerin özel idare ve belediyelerin işbirliği ve katkılarıyla gerçekleştirilmesi, spor hekimliğinin teşvik edilmesi, spor mahemelerinin Türkiye'de dünya standartlarına uygun yapılabilmesinin teşviki, profesyonel futbol takım sayısını makul sayıda tutmak, özel sektörün spor tesisi teşvik etmek, fonlardan, spor-toto gelirlerinden gelen paraların spor tesisi yapılmasında kullanılmalı ilke olarak benimsenmiş, titizlikle uyulacağı, uygulanacağı açıklanmıştır.(14)

1987 Yılında Spor

Bu programda sporun en önemli meselesinin, toplumumuza her yerde spor yapılabileceği duygu ve düşüncesinin yerleştirilmesini olması, sporun geniş halk kitlelerine yaygınlaştırılmaması ve mevcut spor tesislerinin organize bir şekilde halka açık olarak tam kapasite ile kullanılması olarak gösterilmiştir.(14)

Beşinci beş yıllık kalkınma planında beden eğitimi ve spor ilke ve politikaları çerçevesinde 3289 sayılı Beden Terbiyesi ve spor Genel Müdürlüğü'nün teşkilat ve

görenleri hakkındaki kanun 21.5.1986 tarihinde kabul edilecek yürürlüğe konmuştur. Kanunla beraber kurulan federasyonlar fonu Genel Müdürlüğün gelirlerini artırarak Spor alanında önemli ölçüde kaynak sağlanmıştır. Bu dönemde de kalifiye spor elemanları açığının kapatılmadığı, amatör sporun bir türlü istenen düzeyde yayılmadığı, şehir imar planlarında spor tesisleri ve yeşil sahalara gereken ağırlığın verilemediği açıklanmıştır.(14)

Diğer yıllardan farklı olarak programa alınan ilke ve tedbirler, 2000 adet çocuk oyun alanı, 3000 adet senet spor sahasının özel idare, belediyeler ve halkın katkılarıyla gerçekleştirilmesi, su sporlarının ve tesislerinin yaygınlaştırılması, iş yerlerinde beden eğitiminin başlatılması, sabah saatlerinde televizyonda vatandaşın evinde spor yapmasını sağlayacak programların yayınlanması, spor tesisleri, malzeme ihtiyacının endüstri meslek liselerinde imalinin gerçekleşmesi, tedbir olarak açıklanmıştır.(14)

1988 Yılı Programında Spor

3289 Sayılı kanununun 10.5.1987 tarih ve 19765 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanıp yürürlüğe girmesiyle spor faaliyetlerinin disipline edilmesi istikametinde birçok yönetmelikte beraberinde hazırlanmıştır.

Bu dönemde spor meslek liselerine, İzmir Halkapınar Spor Meslek Lisesi eklenmiş, Türk güreşinin geliştirilmesi için Denizli, Tokat ve Bolu illerinde güreş okulları açılmış, I.Güreş Ligi ve ilaveten II.Güreş Ligi kurulmuş, kulüpler arası müsabakalar programlanmıştır.(14)

Tablo 3. 1988 Yılı İtibarıyla Sporda Sayıca Gelişmeler

	1985	1986	1987
Faal Tesis Sayısı	803	1.008	1.024
Semt Sahaları	2.744	4.971	-
Lisanslı Sporcu Sayısı	205.995	457.227	666.526
Spor Kulübü Sayısı	2.791	3.322	3.509
Antrenör Sayısı	1.659	1.729	10.706
Hakem Sayısı	15.308	17.271	28.228

Kaynak: DPT, MEGSB.

Tabloya baktığımızda gittikçe sayıların arttığını görürüz. Faka bu nüfus artışına paralel bir artış değildir. Türkiye her geçen gün artan nüfusa oranla daha fazla spor tesis yapmak zorundadır.

Memur ve işçi sayısı 500'den fazla kamu ve özel sektör kuruluşları ile fabrikaların yapmakla mükellef oldukları spor tesisleri hakkında yönetmeliğin aksayan yönlerinin değiştirilmesi, spor malzemelerini milletlerarası standartlara uygun olarak imal edecek firmalara teşvik tedbirleri uygulanacağı, spor tesislerini kendi imkanlarıyla yapacak olan üniversite ve belediyelere, belirlenmiş kıstaslara göre

devlet katkısı sağlanacağı, sporcu, teknik eleman ve yöneticiler için hizmet içi ağırlık verileceği alınan tedbirler arasındadır.(14)

1989 Yılı Programında Spor

Sporun geniş kitlelere yaygınlaştırılabilmesi için, Herkes İçin Spor (H.İ.S) projesi hazırlanmıştır. Kendi spor tesislerini yapmak isteyen belediye ve üniversitelerin fonlardan yardım yapılması suretiyle teşvik edilmesi yaygınlaştırılmış 300 belediye ve üniversitenin spor tesislerine ödenek tahsis edilmiştir.(14)

Eğitim gençlik, spor ve sağlık hizmetlerinin daha iyi yürütülebilmesi için ilave kaynak temin etmek amacıyla 3418 sayılı eğitim gençlik, spor ve sağlık hizmetleri vergisi kanununun 31.3.1988 tarihinde yürürlüğe konmuştur.(14)

Alınan tedbirler arasında, semtlerde ve köylerde düşük maliyetli spor tesislerinin yapılması çalışmalarına devam edileceği, mahalli idarelere belirli şartlarla devredilecek olan spor tesislerinin tespiti ve devri için gerekli mevzuat değişikliklerinin yapılması, balık adamlığı dahil su sporlarının teşviki, kamu kuruluşlarına ait mevcut spor tesislerinin tam kapasiteyle kullanılması, özürhümlerin spor faaliyetlerine katılmaları artırılacak, geniş kitlelere hitap, eden spor faaliyetlerinin il ve ilçe seviyesinde daha sık yapılmasıdır.(14)

1990 Yılı Programında Spor

Bir çok yurt içi spor faaliyetleri düzenlenmiş, bu faaliyetlere çok kişi katılmışsa da, kamuya ait spor tesislerinin tam kapasite ile kullanılması konusunda yeterli, gelişme sağlanamamıştır.

Spor dalları itibarıyla; master plan çalışmaları haşlatılması, okullarda semtlerde ve köylerde düşük maliyetli ve kısa sürede tamamlanacak spor tesislerinin yapılması çalışmalarına devam edileceği, özürhümlerin spor faaliyetlerine katılmalarını araştırma merkezleri (SESAM), arşiv ve dokümantasyon bölümleriyle de desteklenecek yaygınlaştırılması, spor araç ve gereçlerinin standardizasyonuna gidilmesi, ilkokullarda beden eğitimi derslerinin branş öğretmenleri tarafından verilmesi, çok amaçlı tip projelerin geliştirilmesine çalışacağı ilke ve tedbirler olarak açıklanmıştır.

1991 Yılı Programında Spor

Bu yıl ki programda bir önceki yıl neler yapıлып nelerin yapılamadığı sıralandıktan sonra okullarda ve semtlerde düşük maliyetli spor tesislerinin yapılması, okulla da beden eğitimi derslerinin branş öğretmenleri tarafından verilmesi, çok amaçlı tip projelerin geliştirilmesi ilke ve tedbir olarak benimsenmiştir.

1992 Yılı Programında Spor

Bu programda da spora diğer yollarda olduğu gibi iyi niyetle yaklaşmış, fakat her zaman olduğu gibi söylenenler ile yapılanlar farklı olmuştur. Hükümetin enflasyonun düşüreceğim diyerek yatırımlardan vazgeçmesi ülkede genel anlamda tasarruf politikası uygulaması neticesinde sporda bu politikadan nasibini almıştır. Spor

için onarımıyla personel giderleri ve müsabaka harcamalarını karşılama yoluna gidilmiştir. Bu yıl ki programında en önemli husus İstanbul'da 2000 yılında bir olimpiyat düzenlenmesi için gereken şartların düzenlenmesine çalışılacağı şeklinde yer almıştır.

SONUÇ

Memleketlerin kalkınmalarını muassır devletler arasına girmesini sağlayanlar o memleketin insanlarıdır. Bu gerçeği bilen devletler, sağlıklı nesiller yetiştirmeyi hedeflemişlerdir. İnsana yapılan yatırım en kalıcı ve kârlı yatırımlardır. Bu realiteden hareketle devletler zirve ve kitle sporuna önem vermişlerdir. Spor ülkelerin anayasalarında yer almıştır.

Kalkınmış illerde her türlü ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak alt ve üst sistemler sıralanmış ve bu sistemlerin birbirleri ile olan ilişkileri genel bir plan dahilinde ayrılmaz parçalar olarak uygulamaya geçilerek temel politikaların hedefine ulaşmasına canla başla çalışılmıştır. Sporu ne kadar kitlelere yayabilirsek o derece sağlıklı nesiller yetiştirmeye gayret ediyoruz demektir. Bu sebeple politikamız milli imkan ve kaynakların hedefi doğrultusunda idari bir mekanizma oluşturmak olmalıdır. Daha sonra spor tesisi politikalarında köklü ve kalıcı bir çözüm getirilmesi için sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapı özellikleri dikkate alınarak isabetli planlar yapılmalıdır.

Kitle sporunun teşviki açısından illere o bölgede yaşayan insanların, antropolojik özellikleri, rağbet ettikleri sporlar tespit edilmeli, spor tesisleri yapılırken buna göre yapılmalıdır.

İllerdeki kamu ve özel kuruluşların kanunen yapmakla mükellef oldukları spor tesislerini münferit olarak yapmaları elbette pahalıya mal olmaktadır. Bunun için yükümlü kurum ve kuruluşların ortaklaşa güç birliği ile çok amaçlı modern tesisler kurarak buralardan müşterek olarak istifade yoluna gidilmelidir.

İllerdeki spor tesislerinin yetersizliği yanında tam kapasite ile çalıştırılmaları da sağlanmalıdır. Okul bahçeleri ve okul spor tesislerinin girişlerinin düzenlenerek semt halkının istifadesine sunulmalıdır.

Spor tesisi yapılırken, bölgelerin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özelliklerini araştırmadan, zevksiz, tipsiz, fonksiyonsuz, cansız ve ruhsuz spor tesisleri ile doldurmak yerine, merkezde hazırlanmış, gelişmiş planlar çerçevesinde mahalli özelliklere göre icraya bırakarak dayanışma içinde birlik ve beraberlik ruhuyla hareket etmeliyiz.

KAYNAKLAR

1. TAYGO, Y.: Türk Spor Tarihine Genel Bir Bakış, Ankara, 1990.
2. ERKUŞ, M.: Spor Tarihi Ders Notları, Teksir, İstanbul, 1987.
3. Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi, Olimpik Hareket ve Amaçları, İstanbul, 1990.
4. TURGUT, A.H.: Spor Tesislerinin Tasarım ve Yapımında Sporcu, Seyirci Sağlığı Yönünden Dikkat Edilecek Hijyenik Esaslar Tebliği, Yıldız Üniversitesi, İstanbul, 1989.
5. SÜMER, R.: Sporda Demokrasi, Ankara, 1989.
6. ERKAL, M.: Sosyolojik Açıda Spor, İstanbul, 1992.

7. DEMİRCİ, N.: Sporda Yönetim-Teşkilatlanma ve Organizasyonlar, Ankara, 1986.
8. ATABEYOĞLU, C.: Atatürk ve Spor, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Eğitim Dairesi, Ankara, 1989.
9. SÜMER, R.: Türkiye'de Spor Tesisleri Üretim ve Değerlendirme Politikasına Genel Bir Bakış Tebliği, Y.Ü.Türkiye'de Spor Tesislerinde Genel Planlama Sorunları Sempozyumu, İstanbul, 1989.
10. GÜVEN, Ö.: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü Son Sınıf Öğrencilerinin 1962 ve 1986 Yıllarında Giriş İmtihanları, Birinci Aşamadaki Başarılarının Mukayesesi Konusunda Araştırma, Ankara, 1986.
11. İMAMOĞLU, F.: Türkiye'de Spor Tesisleri Politikası, Gazi Üniv. 22-S.B.E., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1985.
12. T.C.Sporla İlgili Kanun, Tüzük, Yönetmelik ve Beynelminel Oyun Kaideleri Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü, Ankara, Cilt I.
13. B.T.S.G.M. Cilt I.
14. Kalkınma Planlarında Spor, T.C. Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Ankara, 1990.